

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

§. XI. Quousque locum habeat regula, quòd in dubio tutior pars est
eligenda?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

neat? rectè retinebit, si deponat illud dubium ex reflexione ad illam juris regulam, 65. de regul. juris in 6. & reg. 170. ff. cod. quòd in pari causa, vel delicto, melior sit conditio possidentis; quod intellige, postquam adhibitâ requisitâ diligentia non potuit rescire verum rei dominum; ratio hujus est ex n. 819.

821. Et confirmatur, quia talis possessor in dato casu æqualis dubij, *an res sit sua, vel aliena?* consequenter, *an licitè retineat?* in foro externo non esset spoliandus re possessâ; quia *ubi partium jura obscura sunt, Reo potius favendum est, quàm aëtori, per reg. 11. de Reg. jur. in 6.* Cujus probationem ulteriorem affert Salas 1. 2. tr. 8. D. unic. S. 23. n. 226. præsertim ex L. 1. C. de condit. insertis, ubi dicitur, quòd *possessor bonæ fidei, sine plena, & evidenti probatione in contrarium, removeri non debeat;* ergo nec in foro interno talis possessor in dato casu re possessâ spoliandus esset. Prob. conseq. quia forum internum extra dispositiones pœnales semper externo conformari debet, quando externum falsâ præsumptione non nititur; ergo cum in foro externo non esset spoliandus re possessâ in dato casu, nec spoliandus erit in foro interno. Ant. tenet Castropalaus. p. 1. tr. 1. D. 3. p. 2. n. 4. & apud eum Covarruvias in c. *Cum esses,* de Testam. n. 7. Baldus Authent. *Ingressi,* C. de Sacrosanct. Eccles. n. 49. Thomas Sanchez l. 1. de matr. D. 5. n. 2. ac pluribus aliis locis, Suarez de Censuris D. 40. S. 5. n. 16. & complures alij. Et ratio est, quia lex justa, quæ operantem rectè dirigit in foro externo, etiam pro foro interno retinet justitiam; cum ergo sufficiat, ut in illo justum fiat justè, dum operamur secundum illam, etiam sufficiet in isto; modo non procedat ex falsâ præsumptione. Tunc enim cedere debet veritati cognitæ, ac certæ, quod discrimen etiam observandum censet Sanchez in pœnis fori externi, non eo ipso etiam transferendis ad forum internum; cum in hoc Reo credatur; non in illo.

822. Dices: si possessori superveniat dubium, *an res sit sua?* adeoque *an illam licitè retineat?* tollitur bona fides, adeoque possessio bonæ fidei quæ possessor superabat alios, & præferendus erat non possessoribus; ergo in tali casu non potest pru-

denter, ac licitè deponere dubium, ex reflexione ad illam regulam, quòd in pari causa possessio faciat meliorem illius causam. R. N. ant. Nam licet, cum quis dubitat, *an res sit sua?* tale dubium impediat initium possessionis bonæ fidei (sic enim injustè arrogaret sibi rem, quàm non magis judicat ad se pertinere, quàm ad alium) secus tamen est, quoad continuatorem possessionis bonæ fidei captæ; plus enim in hoc casu non requiritur, quàm quòd ignoret, *rem esse alienam.* Dum enim non probatur aliena, præsumitur pro possidente per c. *Si Virgo,* 34. q. 1. ibi: *in jure prædiorum tam diu unusquisque possessor bonæ fidei dicitur, quàm diu possidere se ignorat, alienum;* at per dubium superveniens non tollitur hæc ignorantia; ergo nec bona fides possessionis; ita Covarruvias ad reg. *Possessor,* p. 2. §. 7. n. 3. Less. l. 2. de Just. c. 6. d. 3. & alij, etiam ex L. *Is, qui destinavit,* ff. de Rei vindicat. & §. *Retinenda,* Instit. de Interdict.

§. XI.

Quousque locum habeat regula, quòd in dubio tutior pars est eligenda?

823. EX dictis constat, huic regulæ solùm esse locum, quando dubium ex alia regula, vel principio deponi non potest, judicio nimirum irreprehensibili amplectendo determinatè unam partem contradictionis, & quidem eam, quæ stat pro lege, secundum dicta n. 816. etsi non desint, qui velint, eam regulam *universaliter* obtinere, ac præceptivam esse, ut notavimus in l. 4. *decretal:* quia tamen dubitatur circa quædam principia, num ea sufficiant ad ejusmodi determinationem intellectus pro ea parte contradictionis, quæ favet libertati contra legem; breviter de illis agendum in sequentibus. Hinc:

824. Quæres. 1. an dubitans, num contractus, hic & nunc exercendus, sit, vel non sit licitus? teneatur eligere partem faventem legi contra libertatem, si post diligens examen comperiat, partem faventem libertati contra legem, notabiliter in rationibus oppositæ præponderare? Negativam

vam sequitur admodum R. P. N. Generalis de recto usu opin. probab. dissert. 10. c. ult. n. 124. Idem tenet P. Thomas Muniessa in Stimulo conscientia, stimulat. 4. q. 4. n. 28. dicens: si operans non manet anceps intellectu, sed fert pro una parte iudicium, quamvis non nisi opinativum, & incertum, in intellectu non amplius propriè dubium esse; sed potiùs prudentem resolutionem dubij, quamvis non certam; cum aliter in humanis communiter dubia non resolvantur, sive in Tribunalibus, sive in consultationibus conscientia, nisi per iudicia probabilia, seu opinativa, seu nobis non certa; & statim subiungit: itaque, *quando quis habet subjectivè in intellectu suo iudicium opinativum ritè probabile, quòd vera sit pars minus tuta, prae alia tuta, seu tutiori, non habet locum regula, quòd in dubio sit eligenda pars tutior, seu remotior à peccato etiam materiali.* Quia talis verè, & propriè, non est in dubio, sed in incerto. quo posito:

825. Resp. ad quaest. in n. 823. in dicto casu non esse locum regulæ, quòd *in dubio pars tutior, seu remotior à peccato etiam materiali eligenda sit.* Ratio est, quia dicta regula solum habet locum in casu dubij propriè dicti, at ubi operans eligit partem minus tutam, quia sibi probabilior est, non est dubium propriè dictum; ergo. Minor est certa ex dictis: Maj. etiam tenent illi, qui aliàs volunt eam regulam universaliter esse præceptivam: & constat, quia regula non loquitur de eo, qui incertus est; sed, qui dubius est; at incertus non eo ipso est dubius, ut constat ex n. 792. Quia dubius suspendit omne iudicium circa objectum directè propositum.

826. Quæres. 2. an speculativè dubius de proposita quaestione (*an detur, vel non detur lex prohibens talem contractum?*) teneatur vi regulæ cit. ad eligendam partem tutiorem, seu remotiorem à peccato, si oriatur dubium? practicum, *an liceat, vel non liceat hic & nunc celebrare talem contractum?* quibusdam negantibus, aliis affirmantibus existentiam legis prohibentis? & quòd non, si non obstante tali dubio *subsequitur* iudicium in operante prudens, & practicum, sibi licere partem minus tutam. Nam ea regula locum non habet,

nisi in dubio practico; sed ubi est iudicium practicum pro parte minus tuta, abest dubium practicum; ergo. Muniessa cit. stimulat. 4. q. 4. n. 30. idem censet; sed ratio non placet, qua vult per iudicium practicum, quòd subsequitur, vinci, aut deponi dubium *speculativum.* Nam hujus contrarium ostendimus ex Castropalao jam superius in n. 809.

827. Quæres. 3. an prædictæ regulæ sit locus in dubio practico circa materiam peccaminosam? & quòd sic, nisi prius vincatur dubium, seu deponatur per conscientiam practicam determinando se ad unam contradictionis partem; & in tali casu, eam regulam non esse merè consiliativam, sed præceptivam. Nam nisi prius vincatur dubium, & operans cum tali dubio exerceat actionem illam, circa quam versatur dubium, peccat ex n. 810. at non peccare, est sub præcepto; ergo etiam servare datam regulam, ut constat ex n. 816.

828. Quæres. 4. an prædictæ regulæ sit locus in dubio circa materiam peccaminosam, sumendo *dubium*, solum *impropriè*, nimirum pro *incerto*, seu iudicante solum opinativè, si hanc determinatè partem eligat, quæ ait: *eam licere.* & negativè. Nam prædicta regula solum procedit in casu *dubij propriè dicti*, at *incertus non est propriè dubius*, ex n. 792.

829. Quæres. 5. an, cum prædicta regula (quòd *in dubio tutior pars est eligenda*) est sub obligatione, seu præceptiva, intelligendum sit de dubio propriè dicto *existente subjectivè in homine particulari operaturo*, vel *in tota aliqua communitate*, ubi est disceptatio de rei licitudine, vel illicitudine, quibusdam tenentibus illud, aliis istud? & probabilius esse, intelligendum esse de dubio propriè dicto, & *subjectivè existente in ipso operante*; cujus ratio est ex dictis à n. 817.

830. Dices contra q. 4. in n. 828. si data inibi resolutio vera est, licitè operabitur talis dubitans, eligendo partem minus tutam, (in sensu opinionis minus tuta, juxta n. 797.) si post iudicium practicum (supposità diligentiam debitam inquirendi veritatem) amplectatur partem minus tutam, seu contra legem, saltem in casu, quo illi hæc pars probabilior est, licet incerta; sed hoc dici non potest. Probatur, quia operans non excusatur à peccato si non
agat

agat ex bona fide, hoc est, bonâ conscientia; hoc autem non habet conscientia, nisi moraliter certa; probatur. 1. quia conscientia solum probabilis, aut etiam probabilior opposita, potest esse falsa non tantum *in re*, sed etiam *subjectivè ipsi operanti*, cognoscenti conscientiam tuam, duntaxat probabiliter opinantem non esse certam; & consequenter eam sequendô peccare saltem materialiter; at hoc non stat cum conscientia sufficiente ad honestè operandum; ergo. 2. qui operatur cum dubio, aut formidine, an peccet? re ipsa peccat; ergo cum id importet omnis conscientia non certa moraliter, sed solum opinativa, licet probabilior opposita, non excusatur à peccato, nisi agat ex conscientia moraliter certa.

831. Resp. ad object. C. maj. N. min. ad hujus primam probat. C. maj. N. min., ad hujus prob. N. secundam partem maj. nimirum hanc: quod conscientia verè probabilis, possit esse falsa *ipsi operanti in existimatione sua*, & inducens in peccatum. 1. quia non requiritur, quod reflectat supra fallibilitatem suæ conscientia. 2. quia licet operans, reflectens supra suam conscientiam probabilem de honestate operis, cognoscat, eam opinionem non esse certam de honestate operis, per hoc tamen non judicat, *non judicari prudenter, opus esse honestum*; aut, *esse certum, tale prudens dictamen esse certo insufficiens ad honestè, vel saltem citra formalem culpam operandum*. Nec obstat, quod quandoque cum conscientia probabilis conjungatur formido peccati materialis (quæ tamen non fit *dubium*) nam hæc formido subest etiam certitudini morali; cum & ea simpliciter, imò & physicè possit esse falsa; & tamen satis deponitur judiciò prudenti, quo sibi operans post debitam diligentiam persuadet, opus hic & nunc licitè exerceri. Dixi: *quæ tamen non fit dubium*. Nam & hoc sufficienter deponitur per illud dictamen prudens, de quo antè. Et ideo, si dicant, *conscientiam probabilem* (si certa non sit) *vacillare*, hoc est in utramque partem suspensam manere, omnino negandum est ex dictis.

832. Ad 2. prob. min. in n. 830. & non esse idem operari cum dubio, & operari cum formidine peccati; hoc enim importat judicium circa unam contradictionis par-

tem determinatè; illud suspensionem judicij circa utramque. Quare ad primam partem anteced. concedo, quod peccet operans cum dubio, manente tali dubio, ex n. 810. sed nego, operantem ex conscientia probabilis, operari cum dubio, ex n. 794. Ad secundam partem anteced. & N. quod operans cum formidine peccati, eo ipso peccet; quia cum tali formidine stare potest judicium absolutum, & prudens pro non peccato; hinc N. conseq. imò etiam suppositum, quod omnis opinio importet actualem formidinem oppositi. Nam si motivum fallibile, sufficiens tamen ad prudentem in talibus circumstantiis assensum pro parte minus tuta, seu stante contra legem, non influat, ut fallibile, assensus talis non est actu formidolosus, sed solum *incertus negativè*, nimirum *non certus*; non *incertus positivè*, nimirum *actu formidans oppositum*.

Dices: nemini licet, exponere se probabili periculo peccandi; hoc autem facit operans sine certitudine de honestate operis exercendi; ergo nemini licet operari sine certitudine de honestate operationis hic & nunc exercenda. Min. prob. quia quando est tantum probabile, *opus esse honestum*, potest non esse verum à parte rei; & sicut est probabile, quod *opus sit honestum*, sic etiam est probabile, quod *non sit honestum*; sed peccatum; ergo operans sine certitudine de honestate operis, exponit se periculo peccandi.

Resp. dist. maj. nemini licet exponere se periculo peccandi, *proximo, voluntariè, incautè, ac imprudenter suscepto*, C. maj. *cuicumque periculo peccandi*, N. maj. dist. min. sed operans sine certitudine de honestate operis exercendi, ductus tamen opinione rite probabilis, exponit se alicui periculo peccandi, transcat; *proximo, incautè, ac imprudenter suscepto*, N. min. & conseq.

Quod exponere se *cuicumque* periculo peccandi, non eo ipso fit peccatum, videtur certum, ut multis ostendit Castropalaus p. 1. tr. 2. D. 2. p. 9. §. 3. Periculum enim aliud est *proximum*, aliud *remotum*, & in hoc aliud magis, aliud minus propinquum malo. Quare si universim procedat dicta propositio, major in num. priori, omnino neganda est. Nam status

C c

Advocati,

Advocati, seu Causidici, Cambforis, Judicis, militis, & similibus, *per se loquendo*, peccatum non est, licet obnoxius sit multis peccandi periculis; quin propterea per se peccatum sit amplecti talem statum: procedit ergo solum, ubi voluntariè, imprudenter, ac incautè eligitur periculum *proximum*, ut docet Sanchez in *Decal. l. 1. c. 8.* Suarez de *Pœnit. D. 32. s. 2. & alij.* Qui autem pro parte non tuta, seu pro libertate contra legem habet majorem probabilitatem, non exponit se voluntariè, imprudenter, ac incautè periculo proximo, ut per se patet; ergo. Dixi: qui habet *probabilitatem majorem*; nam quid dicendum, quando contrariæ opiniones directæ sunt *ferè æquè probabiles*, forsan alibi dicetur.

336. Caterùm, etsi verum sit, opinionem, quòd non peccabo (etiam probabiliorem oppositâ) posse falsam esse *in re*, vi connexionis, cum veritate objecti, saltem secundùm apparentiam, quam habet in intellectu operantis secundùm illam; falsum tamen est, eo ipso etiam esse ipsi operanti *subjectivè probabile oppositum*, nimirum quòd peccabo. 1. si absolute judicet, non peccabo; nam sic alteram directè oppositam, saltem consequenter, judicat falsam. 2. si prudenter amplecti possit minùs tutam, etiam si opposita sit probabilior, de quo suo loco. Et ratio est; quia quando quis habet rationes sufficientes pro una parte contradictionis v. g. duos testes, quòd Petrus non occiderit Paulum, fieri potest, quòd nullus sit testis pro parte dicente, quòd Petrus occiderit Paulum; ergo ex hoc, quòd una pars contradictionis sit probabilis, non eo ipso etiam probabilis est opposita.

337. Not. autem. 1. duo ista judicia directa, quorum unum ex motivis probabilibus absolute ait: *nulla datur lex prohibens hunc contractum*; alterum ex motivis probabilioribus: *datur aliqua lex prohibens hunc contractum*; esse valde diversa ab his duobus reflectentibus super illos actus directos, eorùmque motiva, uno dicente: *actus negans dari legem, prohibentem hunc contractum, habet apparentiam veri*; & altero: *actus affirmans dari legem, prohibentem talem contractum, habet majorem apparentiam veri.* Unde licet quis concederet, priora duo judicia directa non

posse simul *subjectivè* esse in eodem intellectu, non convinceretur ad concedendum idem de duobus aliis reflexis; nam hæc sibi non contradicunt. Hinc si in eodem intellectu ex præhabitis illis judiciis reflexis, subsequeretur illi dubium practicum, *an licitè nihilominus eligere possit sententiam, quæ habet minorem apparentiam veri?* & ex aliis principiis ritè sufficientibus ad licitè operandum hæc omnino tuta suaderetur, & operans persuaderetur, ex hac persuasione operans omnino licitè ageret.

Not. 2. dupliciter intelligi posse, quòd aliqua opinio, seu judicium, *subjectivè* probabile operanti, sit *prudens*. 1. prudens *positivè*, si nimirum non tantùm sit verum in apparentia, sed etiam in re. 2. prudens *negativè*, si, licet non sit verum in re, sit tamen verum in apparentia, quæ vinci non possit etiam post debitam diligentiam, ut habeatur veritas in re, quæ tamen apparentia veri sufficiat, ut quis citra culpam illi præbeat assensum. Nam sic esset prudens *negativè*, hoc est, non imprudens.

Not. 3. non esse de ratione conscientia, quòd sit virtus mentis, quæ scilicet excludat falsum *in re*; cum ea interdum erret, five culpate, five inculpate, dum enuntiat opus aliquod conformari, vel difformari cum universali regula moralitatis, seu honestatis; ex hoc vides, ad conscientiam, quæ sufficiat ad rectè agendum, saltem *negativè*, hoc est, non *inhonestè*, requiri, quòd sit judicium, seu dictamen rationis *prudens*, saltem *negativè*. Nam operans juxta dictamen imprudens eo ipso caret regula operantem conformante universali regulæ moralitatis.

Not. 4. conscientiam differre à *Syn-deresi* actuali, quæ consistit in actuali notitia principiorum moralium *generalium*, ut, bonum est faciendum, malum omit-tendum; & *prudentiâ*, qua in quovis negotio occurrente novimus, quid in datis circumstantiis honestum sit, quid turpe, ut docet Lessius *l. 1. de Just. c. 1. d. 1. n. 2.* Et quia est virtus mentis, eo ipso explicat judicium, seu notitiam *veram* (nam falsum non est virtus, seu bonum mentis, sed vitium) & quidem non utcumque, incautè, ac temerè conceptam, sed post justam ac debitam veritatis inquisitionem; intellige quoad *actus elicitos*.

Noti

841. Not. 5. non repugnare, quòd judicium opinativum, seu incertum possit esse prudens, non tantum negativè, sed etiam positivè. Nam ponamus duplex judicium in materia morali, quorum unum neget, alterum affirmet, *dari legem prohibitivam operis exercendi in datis circumstantiis*, & utrumque conceptum inculpatè, post diligens veritatis examen; in hoc casu necesse est, *unum eorum esse verum, & alterum in re falsum*; illud, quod erit in re falsum, erit *prudens negativè*, seu non imprudens positivè, juxta n. 838. quod verum, *prudens positivè*, quia est verum, & non temerè conceptum.

842. Dices: dictamen prudentiæ, quòd est tale *positivè*, debere esse certum; aliàs posset esse falsum, & si posset esse falsum, deficeret à ratione positivæ prudentiæ. R. 1. debet esse certum quoad actus elicitos ab habitu prudentiæ; dato: quoad actus imperatos ab ipso, N. maj. nam cum quis irreprehensibiliter judicat, hunc hominem esse indigum, consequenter dignum, cuiusinopia ope data sublevetur, licet in re non sit indigus, judicium in re falsum est; & tamen actus voluntatis conceptus dependenter à tali judicio cum universali dictamine prudentiæ laudabiliter agi sublevandò miseriam inopis, qui talis judicium non imprudenti ac temerè judicatur, manet certus. R. 2. negandò, quòd requirat *certitudinem*: id enim nec habet ex eo, quòd sit virtus mentis, cum hoc obtineat, quando est vera, & non incautè, sed ex motivis rationabilibus, & dignis assensu. Aliud enim est, judicium aliquod *posse esse falsum*; aliud *esse falsum*; nam ex illo non infertur, *quòd non sit prudens*, sed tantum, *quòd possit non esse prudens*, quando falsum esset.

843. Hoc confirmari potest ex doctrina Patris Thomæ Sanchez, qui lib. 1. in Decal. c. 9. n. 18. sic loquitur: *cum prudentia sit humanorum actuum regula, judicium, quòd sufficit ad prudenter agendum, sufficit quoque ad honestè operandum; at prudens operatio non requirit omnimodam certitudinem, sed probabili, cum alterius partis formidine, contenta est. Aliàs dixisset, cui operari liceret; cum res practica difficillime cognitu, & variis opinionibus subjecta sint.*

Tom. I.

844. Nec obstat, *opinionem* juxta Philosophum 6. Ethic. 3. *non esse virtutem*; nam id procedit de opinione *ex genere suo*; cum ex conceptu suo ei non repugnet falsitas, quo stante utique deficeret à ratione positivæ prudentiæ per n. 838. secus tamen est, ubi non temerè concepta conjungitur veritati. Nam & ipse Aristoteles, & ex illo D. Thomas, dixerunt, *artem, & prudentiam esse, de his, quæ possunt aliter se habere.*

845. Not. 6. quando dicitur, quòd judicium opinativum habeat adjunctam *formidinem oppositi*, id posse variis modis intelligi, ut, cum opinativè judico, *non dari legem* hujus operis hic, & nunc exercendi prohibitivam. Aliqui enim volunt, illi judicio, ex hoc ipso, *quòd opinativum sit*, conjunctum esse hunc actum: *fortasse hic, & nunc id displicet Deo*; vel, *fortè nunc per hoc ipsum opus pecco*; vel, *fortè res est aliter, ac judico*; quamvis aliqui velint, per eam *formidinem* nihil aliud importari, quàm apprehensionem quandam, vel existimationem ex motivis contrariis conceptam *de periculo falsi, & peccati.*

846. Not. 7. non pertinere ad essentiam *opinionis propriè dictæ*, ut vel ipsa, vel alius actus illi conjunctus dicat, *res habet se aliter*; aut, *oppositum, quòd judico licitum, est illicitum*, &c. Nam essentia opinionis in eo stat, quòd procedat ex motivo fallibili apprehenso, ac influente, quæ tali, consequenter, quòd ex tali motivo præstet assensum *objecto, & non repugnantiæ ad oppositum*. Hoc enim eo ipso habet ex vi motivi ut influentis in ejusmodi assensum. Sicut enim motivum *scientificum*, aut *certum*, actum ex illo procedentem non facit *formaliter scientificum*, aut *certum*, nisi ex eo procedat, *ut scientifico, aut certo, cognito quæ tali*; ita etiam motivum fallibile, seu opinativum, actum ex illo procedentem non facit formaliter opinativum, nisi ex eo procedat ut fallibile, nimirum cognito quæ tali: at motivum fallibile, etiam cognitum quæ tale, non importat, nec suadet *oppositum actu esse*, sed tantum *posse esse*; ergo.

847. Not. 8. metum, seu *formidinem intellectuale* sitam in apprehensione, vel etiam suspitione, quòd fortè nostro judicio actu subsit falsum, vel peccatum, aliam esse *prudentem*, aliam *imprudentem*, nimirum,

mirum, ratione, gravitate, vel levitate motorum sic esse suadentium. Sic ergo accipiendò formidinem, certum videtur, illam quoque non esse de substantia, seu essentia iudicij opinativi propriè dicti; cum dari possit opinio pro una determinatè parte contradictionis, quin in oppositum occurrant alia motiva id suadentia, ut diximus *supra*, licèt quandoque talis formido simul cum opinione consistere possit.

848. Not. 9. ab Authoribus, qui negant, ul- lum iudicium rationis, nisi certum, suf- ficere ad amplectendam partem minùs tu- tam, seu stantem pro libertate contra le- gem, rejici à sufficientia inculpate operan- di, ex iudicio rationis, seu conscientia merè probabili, nec certa mortaliter pro- pterea, quòd, cum sit merè opinativa, & sæpè habeat contra se rationes probabi- les, admittat prudentem formidinem fal- si, ac peccati, oriundam ex motivis con- trariis, ac prudenter, seu probabiliter, aut etiam probabilius suadentibus, illud iudi- cium, seu conscientiam, falli actu, & opus exercendum, esse peccatum.

849. Hæc ergo formido, præter iudicium, quo quis iudicat, *rem esse licitam cum non repugnantia tamen, ut sit illicita*, expli- cat præterea periculum aliquod, quòd, cum contraria sententia probabiliter di- cteret, iudicium oppositum esse falsum, & rem esse illicitam, opinio dicens, *esse licitum*, minus remota sit *ab actu aliter essen- di*, atque adeò, *quòd res aliter se habeat*, quam ipse iudicet. Consistit ergo hæc for- mido non in mera apprehensione de pos- sibilitate oppositi, sed periculi aliquo mo- do impendentis, quòd, *si fiat actus*, pec- catum fiet, sic suadentibus momentis con- trariæ opinionis probabilis.

850. Ex his infero, nec istam formidinem essentialem esse opinioni, cum, ut jam dictum est, possit una pars contradictionis esse probabilis, quin eo ipso probabilis sit opposita. Et ratio est, quia quæstio pra- ctica versari potest inter extrema quando- que non ritè probabilia *utrinque*, & ta- men cadere sub opinionem. Quia ta- men frequentissimè usu venit, quòd ex ra- tionibus pro, & contra probabilibus, esto quis amplectatur unam partem determi- natam ex illis duabus sibi contrariis; qua- rum tamen quælibet sit probabilis, propter

rationes probabiles oppositæ partis, cum qualibet probabiliū opinionum contra- riarum stet prudens illa formido; quæstio est, an stante tali formidine nihilominus licitè operetur, vel priùs deponi debeat, & qualiter?

Loquimur autem, ut dixi, de pruden- ti formidine oppositi, quam fundant ra- 851. tiones opinionis contrariæ. Nam si im- prudens sit, non obstat honestati actus; quia etiam cum actu divinæ fidei, qui es- sentialiter certus est, ob suam obscurita- tem frequenter conjuncta est formido ir- rationabiliter concepta, quin propterea vi- tietur. Unde tota difficultas est de con- cursu opinionum probabiliū, & contra- riarum. Cuilibet enim earum adjuncta est, aut adesse potest ejusmodi formido prudens, propter rationabiles causas, & momenta, quibus stabilitur contraria, etiã probabilis, vel æquè, vel minùs, vel etiam magis. Ad hanc quæstionem dicemus *infra*; cum altera, quæ sequitur, priùs expedienda sit.

§. XII.

Quousque locum habeat regula, quòd in dubio melior est conditio possidentis?

852. Hæc regula de possessione, in pari causa litigantibus, tribuente condi- tionem illi potiorem, qui possessionem al- legare potest, est 65. *de regul. juris in 6.* & sic habet: *in pari delicto, & causa, po- tior est conditio possidentis; & L. 171. ff. de reg. juris*, ubi dicitur: *in pari causa pos- sessor potior haberi habet*. Hinc Alexan- der III. ut habetur in *c. ad aures. 6. de prescript.* ait: *jure divino, & huma- no meliorem esse conditionem possiden- tis*. Hujus regulæ usum plerique conce- dunt, quando subnascitur dubium, ad quem res (de qua litigatur) pertineat? vel cum homini rem possidenti suboritur du- bium, scrupulus, aut formido, an res, quam possidet, non sit aliena, consequen- ter non illicitè retineat?

853. Nam licèt aliqui existimaverint, quòd, quando possessor, etiam factâ debitâ dili- gentiâ, non potest deponere dubium per- notitiam veri Domini, non possit rem à se possessam retinere, eò quòd in tali casu subintret,